

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมาธิมีประโยชน์ซึ่งสามารถเห็นได้ในชีวิตประจำวัน สมาธิทำให้จิตใจผ่องใส ประกอบกิจการงานได้ราบรื่นและคิดอะไรก็รวดเร็วทะลุปรุโปร่ง เพราะวาระดับจิตใจได้ถูกฝึกมาให้มีความนิ่งจากการเป็นสมาธิ ย่อมมีพลังกว่าระดับจิตใจที่ไม่มีสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิจะคิดทำอะไรย่อมทำได้ดี และได้เร็วกว่าปกติ ตามหลักการในพระพุทธศาสนา สมาธิอาศัยจิตอยู่และทำให้จิตตั้งมั่นไม่ซัดส่าย เพราะธรรมชาติของจิตไม่นิ่ง^๑ เมื่อสมาธิเกิดขึ้นเท่านั้น จิตจึงจะสงบ แต่การที่จะให้สมาธิเกิดก็ต้องมีการฝึกจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนจิตตั้งมั่นแนบแน่นสนิทอยู่ในอารมณ์เดียว หรือความมีอารมณ์เป็นอันเดียว ความตั้งมั่นหรือความแนบแน่นของจิตนี้ที่เรียกว่า “สมาธิ”^๒

ข้อความนี้นอกจากแสดงให้เห็นว่าสมาธิมีประโยชน์ และทำให้ทราบถึงหลักการเบื้องต้นเกี่ยวกับสมาธิในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังสร้างความสนใจในเชิงลึกเกี่ยวกับสมาธิอีกด้วย ประเด็นที่น่าสนใจ คือ สมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความหมายตามรูปศัพท์ และตามอรรถะอย่างไร หากสืบค้นเชิงประวัติศาสตร์จะทราบได้หรือไม่ว่า สมาธิเพิ่งมีเมื่อครั้งพุทธกาลหรือไม่ หากมีมาก่อน จะสามารถสืบค้นจนพบว่าสมาธิปรากฏมาตั้งแต่เมื่อใดได้หรือไม่อย่างไร ประเด็นที่น่าสนใจไม่ได้มีเพียงเท่านี้ สมาธิในพระพุทธศาสนาสามารถจำแนกได้กี่ประเภท หรือกี่ระดับ

การเข้าใจสมาธิในพระพุทธศาสนาจะมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หากได้ศึกษาเชื่อมโยงไปสู่หมวดธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนา นิเวศซึ่งเป็นธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี^๓ ไตรสิกขาซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา ๓ ประการ^๔ และโพธิปักขิยธรรมซึ่งเป็นธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่ง

^๑ บุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๓-๓๔/๓๕.

^๒ อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๓/๓๔๓.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๘ .

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๑ .

ความตรัสรู้^๕ เกี่ยวข้องกับสมาธิในลักษณะใด นอกจากนี้ยังมีอีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ สมาธิให้อานิสงส์อะไรบ้าง

ในพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ใช่เพียงเรื่องสมาธิเท่านั้นที่น่าสนใจ เนื้อหาเรื่องอื่นๆ ในพระพุทธศาสนายังมีความน่าสนใจเช่นกัน หนึ่งในจำนวนนั้น คือ เรื่องการบรรลुธรรม ซึ่งเป็นการเข้าสู่ภาวะสูงสุดในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่านิพพาน^๖ การจะเข้าใจเรื่องนี้ในพระพุทธศาสนาไม่ยาก เริ่มตั้งแต่ความหมายของการบรรลุธรรมแล้ว แม้ความหมายในเบื้องต้นของการบรรลุธรรมจะเป็นดังที่น่าสนใจมานี้ แต่หากจะเข้าใจเชิงวิชาการแล้วจำเป็นต้องศึกษาวิจัย นอกจากนี้ความสำคัญของการบรรลุธรรมนั้นเป็นเช่นไร วิธีการปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมมีทั้งหมดกี่แนวทางอะไรบ้าง หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมคืออะไรประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องการบรรลุธรรมไม่มีเพียงเท่านี้ เกณฑ์ที่ใช้แบ่งระดับของการบรรลุธรรมมีหรือไม่อย่างไร และหลังจากบรรลุธรรมมีผลพลอยได้อะไร ซึ่งผลพลอยได้นี้มีเงื่อนไขอย่างไร ผู้บรรลุธรรมทุกคนจะมีผลพลอยได้นี้หรือไม่อย่างไร ทั้งหมดนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา

เมื่อทั้งเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเรื่องการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นเรื่องที่น่าสนใจ หากนำทั้งสองเรื่องมาศึกษาหาความสนับสนุนสืบทอดสร้างความสำเร็จยิ่งขึ้นไปอีก การฝึกสมาธิเกี่ยวข้องกับทั้งวิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรม หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรม ระดับของการบรรลุธรรม และผลพลอยได้ของการบรรลุธรรม หรือไม่อย่างไร นอกจากนี้การวิจัยหากรณีศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจยิ่งขึ้นกับความเชื่อมโยงระหว่างเรื่องสมาธิกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจะทำได้หรือไม่ และหากทำได้จะปรากฏออกมาในลักษณะใด ประเด็นเหล่านี้ล้วนสร้างความสนใจในเรื่องสมาธิกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ดังนั้นงานวิจัยฉบับนี้จึงสนใจศึกษาเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเรื่องการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท นอกจากนี้ยังมุ่งนำเสนอเรื่องสมาธิกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวซึ่งจะสามารถนำมาซึ่งความดีงามของผู้สนใจมาศึกษา

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๗ .

^๖ ดูรายละเอียดใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖, ส.สพ. (บาลี) ๑๘/๕๕/๗๖, ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๕๕/๑๐.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเรื่องการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอเรื่องสมาธิกับการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสมาธิกับการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาทครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) มุ่งสนใจในเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท เรื่องการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเรื่องสมาธิกับการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และหนังสือสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ สมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีเนื้อหาอย่างไร?
- ๑.๔.๒ การบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีเนื้อหาเช่นไร ?
- ๑.๔.๓ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท สมาธิเกี่ยวข้องกับการบรรลุมรรคอย่างไร?

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

- ๑.๕.๑ สมาธิ หมายถึง ความตั้งมั่นแห่งจิต ภาวะที่จิตสงบนิ่งจับอยู่ที่อารมณ์อันเดียว
- ๑.๕.๒ สมถะ หมายถึง วิธีทำใจให้สงบ ข้อปฏิบัติต่างๆ ในการฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ จนตั้งมั่นเป็นสมาธิ ถึงขั้นได้ฌานระดับต่างๆ
- ๑.๕.๓ การบรรลุมรรค หมายถึง การสำเร็จมรรคผลเป็นพระอริยบุคคล ตั้งแต่พระโสดาบันจนถึง พระอรหันต์ ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๕.๔ พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง พระพุทธศาสนาฝ่ายใต้ซึ่งถือตามมติที่พระอรหันต์พุทธสาวกได้วางหลักพระธรรมวินัยเป็นแบบแผนไว้ เมื่อครั้งปฐมสังคายนา

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสมาธิกับการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาทครั้งนี้ เพื่อให้งานวิจัยนี้บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ พระมหาอานวย อานนฺโท(จันทร์เปล่ง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”^๓ จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า สิ่งสำคัญในการบรรลุนิพพานคือการศึกษาด้านหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ โดยเฉพาะโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการบรรลุนิพพานโดยเฉพาะ หลังจากนั้นปฏิบัติธรรมด้วยสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งจะต้องปฏิบัติควบคู่กันไป เมื่อสามารถทำวิปัสสนาญาณให้แจ้ง การบรรลุนิพพานจึงเกิดขึ้น

๑.๖.๒ นันทพล โรจนโกศล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องขันธ ๕ กับ การบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”^๔ จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้เป็นว่า ขันธ หมายถึง กองรวมแห่งรูปธรรมและนามธรรม และขันธ ๕ ประกอบด้วย รูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ และวิญญาณขันธ และ แนวคิดเรื่องขันธ ๕ มีก่อนสมัยพุทธกาลแต่เป็นอัตตา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ใช้แนวคิดขันธ ๕ เป็นคำตอบโลกและชีวิต ขันธ ๕ เป็นแนวคิดที่ปฏิเสธอิสสรนิมมานาท ขันธ ๕ เป็นทฤษฎีปฐมภูมิในพระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวถึงสามัญลักษณะแห่งขันธ ๕ กระบวนการปฏิบัติกรร่วมกันแห่งขันธ ๕ ระบบการจัดการรูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ เป็นหมวดธรรมเป็นหลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุนิพพาน ขันธ ๕ เป็นอุปการแห่งหลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุนิพพาน ขันธ ๕ ในชีวิตประจำวันของผู้บรรลุนิพพานปรากฏออกมาในรูปแบบพฤติกรรมทางกายและวาจา

^๓พระมหาอานวย อานนฺโท(จันทร์เปล่ง), “การศึกษาเรื่องการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

^๔นันทพล โรจนโกศล, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องขันธ ๕ กับ การบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

๑.๖.๓ อภิราชกูรฺ ปรีชาจารย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ “สมถยานิกะ” ในการปฏิบัติกรรมฐานอันมีกสิณ ๑๐ เป็นอารมณ์”^๕ จากการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า ผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐานแนวกสิณ ๑๐ ตามแนว สมถยานิกะ สามารถสร้างสมาธิในระดับอัปนาสมาธิจนสำเร็จสมณะ คือ ได้อภิญญา หรือไม่สำเร็จอภิญญา แต่สามารถทำสมาธิให้เกิดตั้งแต่ปฐมฌานเป็นต้นไป ให้เกิดขึ้นแล้ว จึงเจริญวิปัสสนาแบบสมถยานิกะ ต่อไปในแนวทางลักษณะต่างๆ จนสามารถบรรลุอาสวักขณญาณในที่สุด

๑.๖.๔ พระมหาบุญชิต สุตโปรง ได้ศึกษาเรื่อง “คุณสมบัติของพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท”^๖ พบว่า คุณสมบัติของพระอรหันต์ในเรื่องบารมี อภิญญา และปัญญา งานวิจัยนี้พยายามชี้ให้เห็นว่า ภาวะของนิพพานเป็นสิ่งที่มียุอยู่ และสามารถปลูกฝังขึ้นได้ในชีวิตจริง พระอรหันต์เป็นบุคคลตัวอย่างที่สามารถปลูกฝังภาวะของนิพพานได้ในระดับสูงสุด การบรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งในอดีต-ปัจจุบัน-อนาคต ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ การที่มนุษย์ประสบความสำเร็จทุกข่มองเห็นชีวิตมีลักษณะ “พร้อมอยู่ภายใน” จะด้วยเหตุผลใดก็ตาม นั่นคือมนุษย์กำลังเรียกร้องหาวิถีชีวิตแบบพระอรหันต์อยู่โดยไม่รู้ตัว แต่ไม่ใช่เรียกร้องด้วยการอ่อนวอนจากอำนาจภายนอก เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ (กิริยวาท) และเป็นศาสนาแห่งความพากเพียร (วิริยวาท) จึงต้องอาศัยปฏิบัติธรรมทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ในการปลูกฝังคุณสมบัติทางจิตในระดับต่างๆ ตั้งแต่คุณสมบัติพื้นฐาน คือ การตั้งสมาธิ พัฒนาจิตขึ้นไปเป็นระดับอภิญญา จนถึงคุณสมบัติระดับพิเศษยิ่ง คือ ปัญญาที่จะหยุดเดินทางในสังสารวัฏได้

๑.๖.๕ จรูญ วรรณกสิณานนท์ ได้เขียนเรื่อง “พลังกสิณ พลังอำนาจแห่งความสำเร็จ”^๗ ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่า ฌานสมาธิและหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่นหลักของปรมัตถธรรม ๔ คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน ชั้น ๕ และปฏิเสธสมุปบาทว่าทั้งหมดนี้ได้แก่สิ่งเดียวกัน ยิ่งกว่านี้ทั้งหมดยังเป็นปรมัตถบัญญัติเหมือนกัน และตกอยู่ภายใต้หลักไตรลักษณ์ทั้งหมด รวมถึงได้อธิบายถึงภาวะ

^๕ อภิราชกูรฺ ปรีชาจารย์, “ศึกษาวิเคราะห์ “สมถยานิกะ” ในการปฏิบัติกรรมฐานอันมีกสิณ ๑๐ เป็นอารมณ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^๖ พระมหาบุญชิต สุตโปรง, “คุณสมบัติของพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖).

^๗ จรูญ วรรณกสิณานนท์, พลังกสิณ พลังอำนาจแห่งความสำเร็จ, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด มณฑลการพิมพ์, ๒๕๔๘).

อุเบกขาในฉนวนว่า เป็นปัญญาที่ละเอียดเหมือนปัญญาการค้นพบของนักวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่การนั่งเฉยตามที่เข้าใจกัน

๑.๖.๖ รุจภา ธงปลื้มจิตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาอุทฺทพพญานในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ : เฉพาะกรณี การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ๗ เดือน”^{๑๒} จากการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า การปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ มีกาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา โดยสภาวะธรรมที่กำลังปรากฏที่มีอยู่ในตน ซึ่งเป็นองค์ประกอบแห่งกองรูปธรรมและนามธรรม มีอาดาปี สมุปขาโน สติมาเป็นหลักในการพิจารณาความเป็นธรรมชาติของสภาวะธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในฐานทั้งสี่ หลังจากที่เกิดปัญญานูญในการหยั่งรู้ในไตรลักษณ์ สภาวะธรรมทางกายและทางจิต มีความ پاکเพียรมั่นคงแน่วแน่ ช่วยสติคมชัดกระฉับกระเฉง กำหนดรู้ได้จับไวทันที มีสภาวะต่างๆ ที่ไม่เคยเห็นมาก่อนเกิดขึ้น ที่เรียกว่า วิปัสสนูปกิเลส มีแสงสว่างเป็นต้น เมื่อกำหนดรู้จะดับไปทันที เข้าไปเห็นความเกิดดับของรูปนามตามความเป็นจริงอย่างกระจ่างชัดชื่อว่า ได้บรรลุถึงวิปัสสนาญาณ คือ อุทฺทพพญาน

๑.๖.๗ พระมหานិพนธ์ มหาธมฺมรูกิจโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงพ่อเทียน จิตตสุโก และพุทธทาสภิกขุ”^{๑๓} จากการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า กัมมัฏฐานเป็นงานสำหรับพัฒนาจิตให้เกิดสมาธิ และปัญญา เป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติเพื่อดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือความดับทุกข์ ผู้ปรารถนาจะเข้าถึงจุดหมายดังกล่าวต้องศึกษา และปฏิบัติกัมมัฏฐาน

๑.๖.๘ พรรณราย รัตนไพฑูรย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ศึกษาแนวการสอนของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ)”^{๑๔} จากการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า การปฏิบัติวิปัสสนาตามนัยแห่งสติปัฏฐาน ๔ เป็นหนทางเอกที่จะ

^{๑๒} รุจภา ธงปลื้มจิตร, “การศึกษาอุทฺทพพญานในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ : เฉพาะกรณี การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ๗ เดือน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๓} พระมหานิพนธ์ มหาธมฺมรูกิจโต, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงพ่อเทียน จิตตสุโก และพุทธทาสภิกขุ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๑๔} พรรณราย รัตนไพฑูรย์, “การศึกษาวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ศึกษาแนวการสอนของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

นำไปสู่การรู้แจ้งสัจธรรม บรรลุนิพานซึ่งเป็นสภาวะหมดกิเลสอันเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

๑.๖.๕ กนกวรรณ กรุณาฤทธิโยธิน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท”^{๑๕} จากการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ ในปรัชญาตะวันตกเกิดจากความศรัทธา และความเชื่อที่อยู่นอกเหนือจากประสาทสัมผัสของมนุษย์ สามารถเข้าถึงได้ด้วยศรัทธา และความเชื่อต่อพระเจ้า และผู้ที่แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้คือพระเจ้า ส่วนแนวคิดเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดจากความสามารถของมนุษย์ที่ได้รับการฝึกฝนในเรื่องของสมาธิหรือสมถกัมมัฏฐานจนเกิดความชำนาญแล้วได้จุตถฌาน และอิทธิปาฏิหาริย์มีไว้สำหรับเป็นเครื่องมือในการสื่อสารพระธรรมคำสอน ทั้งปรัชญาตะวันตก และพุทธปรัชญาเถรวาทมีแนวคิดเรื่องการใช้สมาธิในการเข้าถึงพระเจ้า และอิทธิปาฏิหาริย์เหมือนกัน ต่างกันตรงที่รายละเอียดของวิธีการเข้าถึง

๑.๖.๑๐ พระมงคลเทพมุนี(สด จนฺทสโร) ได้อธิบายประกอบการศึกษาสัมมาปฏิบัติเรื่อง “สมถวิปัสสนากาวานาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ถึงธรรมกายและพระนิพพานของพระพุทธเจ้า”^{๑๖} ซึ่งกล่าวโดยสรุปเป็น ๔ ขั้นตอนคือ ๑. ขั้นสมถกัมมัฏฐาน ๒. ขั้นวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๓. ขั้นบรรลุมรรคผลนิพพาน ๔. ขั้นเจริญวิเศษ คุณเครื่องกำจัดอวิชชามูลรากฝ่ายเกิดทุกข์ทั้งปวง และ “วิชาสะตางาตุธรรม” ให้บริสุทธิ์ อันเป็นคุณเครื่องช่วย “บำบัดทุกข์-บำรุงสุข” แก่ผู้ปฏิบัติเองและแก่ผู้อื่นได้ ตามสมควรแก่ภูมิธรรมที่ปฏิบัติได้

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องความหมายและความสำคัญของสมาธิ แนวคิดการบรรลุธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ไม่ได้มีการวิเคราะห์ถึงสมาธิกับการบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์สมาธิกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้ละเอียดต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ดังต่อไปนี้

^{๑๕} กนกวรรณ กรุณาฤทธิโยธิน, “การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๖} พระมงคลเทพมุนี(สด จนฺทสโร), สมถวิปัสสนากาวานาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ถึงธรรมกายและพระนิพพานของพระพุทธเจ้า, (นครปฐม : บริษัท เพชรเกษม พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๓).

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้า รวบรวม และเรียบเรียงเรื่องสมาธิจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๓๕ และจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ปกรณวิเสส หนังสือวิทยานิพนธ์ และเอกสารวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำเสนอความรู้ในบทที่ ๒

๑.๗.๒ ศึกษาค้นคว้า รวบรวม และเรียบเรียงเรื่องการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนา เถรวาทจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๓๕ และจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ปกรณวิเสส หนังสือ วิทยานิพนธ์ และเอกสารวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำเสนอความรู้ในบทที่ ๓

๑.๗.๓ นำเนื้อหาจากทั้งบทที่ ๒ และบทที่ ๓ มาศึกษาวิเคราะห์ ดีความ แล้วรวบรวมเรียบเรียง เรื่องสมาธิกับการบรรลุมรรค จากนั้นจึงนำเสนอในบทที่ ๔

๑.๗.๔ สรุปผลการวิจัย และนำเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ พร้อมทั้งมีข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๒ ทำให้ทราบเรื่องการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๓ ทำให้สามารถนำเสนอเรื่องสมาธิกับการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยไว้ดังนี้

